

Maráz, Karel

Přehled sfragistického bádání v českých zemích

In: Maráz, Karel. *Sfragistika : studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 52-64

ISBN 978-80-210-7143-8; ISBN 978-80-210-7146-9 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131288>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PŘEHLED SFRAGISTICKÉHO BĀDÁNÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

Než se dostaneme k přehledu podstatných etap a momentů vývoje v domácím sfragistickém bádání, budeme muset věnovat určitou pozornost evropskému vývoji. Pro starověk či středověk nemůžeme držet představu o vědeckém zkoumání pečeti. Zájem o pečeť byl ryze praktický a spočíval v rozpoznání pečeti pravé od pečetního falza. Víme o tom např. z generální kongregace na Liptově ve známé padělatelské kauze Jána Literáta z Madočian, kdy komise zkoumala rovněž velikost pečetí, pečetní obraz a legendu. Asi nepřekvapí, že jakýsi první návod na rozlišení pečetního falza od pravé pečeti či spíše jak rozpoznat padělek pochází z papežské kanceláře a datuje se k roku 1198.

Někdy literatura označuje jako prvního teoretika u pečetí, dodejme však svého druhu, také Konráda de Mure. Proslulá je zejména jeho *Summa de arte prosandi*, v níž věnuje Konrád pečetí pozornost po stránce právní, tvaru, vzhledu, připevnění k listině a pečetního vosku. Tyto podněty, ale v dalším vývoji nena-
lezly uplatnění.

Jean Mabillon je oprávněně považován za zakladatele pomocných věd historických, z nich pak zejména diplomatiky. Do jisté míry to platí i o sfragistice, byť ji samozřejmě vnímal pouze jako nedílnou součást diplomatiky, nicméně při studiu listin si nemohl nepovšimnout pečetí. Sfragistice jsou věnovány některé stránky druhé knihy Mabillonova díla *De re diplomatica libri sex*. Avšak Mabillonův zájem o pečeť byl čistě praktický. Omezuje se v podstatě na popis pečeti, přečtení legendy a z toho zjišťuje, jestli pečeť pravá nebo nikoli.

Doplňkem Mabillona byla práce z roku 1709 od Johanna Michaela Heineccia z Halle. Práce měla značný rozsah – jeden z největších v 18. století. Heineccius si též povšiml souvislostí mezi mincemi a pečetěmi.

Osamostatnění sfragistiky v 19. století zapříčinilo i to, že již nebyla pouze prostředkem kritiky historického pramene, nejčastěji pochopitelně listiny, nýbrž začala se zabírat výzkumem pečeti coby jevu společenského. Zásahu na rozvoji této disciplíny lze hledat v edičních podnicích 19. století a rozvoji fotografie, jejíž existence je u sfragistiky jevem zcela zásadním. Z významných institucí, jejichž pracovníci se zabývali sfragistikou, jmenujme alespoň École des chartes, Institut für österreichische Geschichtsforschung a Monumenta Germaniae Historica.

Také od 19. století jsme svědky vzniku prvních sfragistických příruček a kompendií od Grotefenda, Hohenlohe-Waldenburga, Seylera, Siegenfelda, Ilgena, Ewalda, Chassanta, Delbarra a Romana. Díky nim pak dochází i k rozvoji typologie, např. typologie pečetního obrazu. Bohužel české země zůstaly zcela mimo tento vývoj.

Vývoj bádání v českých zemích nebyl dosud příliš systematicky a podrobně sledován. Zřejmě za první pokusy můžeme označit shromažďování materiálu k edičním podnikům, jaké např. představovaly v 18. století Dobnerova Monumenta. Pečeti se u některých jeho dílů vyskytují, ovšem pouze toliko v úloze ilustrační. Jedná se v podstatě o rytiny (mědirytina), které byly vytvářeny za pomoci kreseb, jež byly samozřejmě mnohdy poměrně nepřesné. Rovněž v Dobnerově pozůstalosti můžeme najít za tímto účelem k otištění připravovaný sfragistický materiál, který je ovšem kresbou tuší a akvarelem, částečně lavírovaný. Na některých místech, zejména textu legendy, ovšem můžeme nalézt nepřesnosti. Tímto způsobem se pokračovalo i v o století mladší době, kdy např. August Sedláček studoval a kreslil mnohé pečeti po archivech a dalších institucích pro svou heraldiku a sfragistiku; kterou v 90. letech vydal Růžek pod názvem *Atlasy*. Význam Sedláčkovy pozůstalosti tkví zejména ve faktu, že některé jím zachycené pečeti jsou dnes již bohužel deperdity, takže jediným zdrojem, z něhož jsme o nich informováni, je právě Sedláčkova pozůstalost. Některé z těchto pečetí pak Král z Dobré Vody překreslil do Sedláčkových *Hradů, zámků a tvrzí*, kde však opět spíše slouží jako obrazová příloha.

Veškeré podněty, o nichž byla dosud řeč, byly však po hříchu obrazové, kdy za pomoci – tu více, tu méně – přesné kresby docházelo k zachycení pečetí. Po nasmělých náběžích století 18. pak i v českých zemích znamenalo 19. století jistý přelom. V tomto století se opravdu zrodily základy, byť zatím jen nasmělé, českého sfragistického bádání. Vedle vynálezu fotografie, jenž byl pro přesnost zachycení pečetní materie nezbytný, se objevují i první články, týkající se pečetí. Jedná se o velmi drobné textové příspěvky, jejichž autoři si v podstatě namátkou všímají spíše konkrétního jevu, např. vyrytí písmen do pečetního pole či zobrazení sv. Václava. Pramenná základna takových příspěvků zůstávala omezena na znalosti toho kterého autora. Neexistovaly samozřejmě žádné evidence. Materiál zpřístupňovaný v těchto drobných, obvykle jedno či několika málo stránkových člancích, zachycoval pochopitelně materiál toliko středověký, neboť 19. sto-

letí tíhlo především k romantismu a ke studiu počátků našich dějin. Tyto články často také v podstatě zaváděly českou odbornou sfragistickou terminologii, jež se ale ne vždy prosadila (např. Rybičkův pojem *pečetník*). Skutečnost, že česká sfragistika byla opravdu v plenkách, dobře ukazuje článek českolipského gymnaziálního profesora Zoubka, který je na svou dobu relativně přelomový a v podstatě supluje ve stručné formě základní přehled vnějších znaků pečetí, jež je ukončen slovy, aby i další badatelé přidávali sfragistické články. Nijak výrazně ovšem tato výzva vyslyšena nebyla. Ne bez zajímavosti je, že ve stejné době se počíná také naše heraldická terminologie. V oné nejstarší době velmi výrazně zasáhly do naší sfragistiky *Památky archaeologické a místopisné a Společnost přátel starožitností českých*, na jejichž stránkách tyto drobnosti vycházely. Do konce Rakousko-Uherska se situace nezměnila. V 19. století začalo vznikat i dosti sfragistických sbírek, např. bratří Gödelů, ale i sbírek, které teprve nyní díky dědicům původních sběratelů přicházejí do badatelského povědomí.

K poměrně značnému kvalitativnímu zlomu ve vývoji došlo po vzniku Republiky československé. Ten je možno spatřovat i v publikování dvou fundamentálních a do dnešní doby citovaných děl, jež – navzdory novým objevům – si stále ještě zachovávají elementární platnosti. Oba případy silně svým rozsahem a záběrem přesahují uvedené drobné články 19. století. Prvním je Vojtíšková monografie *O pečetech měst pražských a jiných českých*, druhou potom Čarkova studie *O pečetích českých knížat a králů z rodu Přemyslova*, publikované na sklonku 20., resp. 30. let 20. století. Oba významné počiny ukazují, že se naše první republika obracela nejen logicky k počátkům české státnosti, což v podstatě potřebovala díky snaze emancipovat se od starého Rakousko-Uherska, ale též k zájmu o rozvoj měst a jejich symboliky. První podněty však byly položeny i v rámci sfragistiky církevní a šlechtické díky pracím např. o Pelhřimovu, kdy však pečeť opět nepřekonala ilustrativního materiálu a posléze několika podněty a speciálními články Františka Beneše.

František Beneš jistě náležel mezi naše přední sfragistiky 20. století, měl ovšem tu smůlu že množství jeho podnětů bylo buďto nerealistických nebo skončilo pro nepříznivé okolnosti v jeho pozůstalosti. Tak třeba jím oznámený a založený *Atlas pečetí v českých zemích*, jenž do dnešní doby nemáme, skončil na finančních nákladech, kterých tehdy nebylo nazbyt. A přestože Beneš byl ochoten *Atlas* financovat i ze svých zdrojů, vyšlo pouze několik sešitů. Prohlédneme-li jejich materii, musíme nutně konstatovat, že tento zásluhný počin by byl spíše

pro badatelský kolektiv a nutně by přerostl svou bezbřehostí síly jednotlivce a také se nelze zbavit dojmu, že pečeti do *Atlasu* zařazené jsou spíše dílem náhody a znalosti badatele než systematickým výzkumem a deskripcí sfragistické materie od nejstarších dob.

Po druhé světové válce a odsunu většiny německého a maďarského obyvatelstva i emigračních vlnách se rozděluje nejen historická, ale i sfragistická produkce na dvě větve. Tuzemskou a zahraniční. V té zahraniční, souvisí i s heraldikou, a vycházejí práce zejména v Německu o symbolice sudetské župy, sudetských obcí, ale i církevních osob. Někdy jde o práce dosti ideologicky tendenční, faktograficky však cenné, neboť na zdejších území mnohé archivní doklady nezůstaly.

V českých zemích se však sfragistika nijak významnému rozkvětu netěšila. Bylo to dáno politicko-společenskými okolnostmi, stejně jako u většiny ostatních pomocných věd historických. I ty, které se relativně mohly rozvíjet – jako např. diplomatika – však bohužel musely přijmout dobovou řeč ideologie, např. v termínech společenská funkce listiny ad. Přinášely totiž informace pro naše dějiny písemné. U těch pomocně vědných disciplín, které neměly ani takové štěstí, se jejich pěstování omezovalo na okruhy nadšenců. Typickým příkladem je heraldika či numizmatika, bohužel poměrně specifická sfragistika mezi nimi nebyla, či jen velmi okrajově v rámci heraldických kroužků a skupin. I tak bylo však nutno „maskovat“ tyto zájmy ROH apod.

Jedinou výjimku lze spatřovat na konci 70. let minulého století, kdy AS MV ČSR přistoupila k evidenci a soupisu městských znaků v českých zemích a v jeho rámci se dostalo odpovídající pozornosti i pečetím. Výsledkem pak byla monografie *J. Čarek a kol. Městské znaky v českých zemích*. Materiál shromážděný v rámci tohoto výzkumu však nemohl být otištěn celý, a proto i pro většinu krajů (pro jihočeský ale třeba není dodnes) vznikaly publikace ze stejné problematiky, omezené na příslušný kraj. Jejich kvalita se ale liší podle autorského kolektivu.

A tak pokud se ze sfragistiky mohla rozvíjet, byla to sfragistika komunální. Koncem 70. let 20. století se na milost dostala také panovnícká, v souvislosti s lucemburskými výročími. A zde jsme svědky prvních zásahů dějin umění do pečetní materie. S postupným uvolňováním politické situace nakonec došlo na konci 80. let 20. století k vydání nejen prvních systematických článků, zabírajících se zásadami vědeckého soupisu pečetí a razítek, ale též prvních dvou skript, které za daných okolností – v podstatě suplovaly sfragistickou monografii.

Sfragistika se dostávala i do okruhu zadávaných diplomových prací. Bohužel množství mezinárodních podnětů díky velmi úzké badatelské základně nenašlo u nás odezvu, a tak třeba na českou mutaci v mezinárodním sfragistickém slovníku stále čekáme, byť např. ruština a polština do něj pronikla. Ale i v této věci se zřejmě blíží na lepší časy.

Po roce 1990 vycházely nejen knihy autorů, jež nesměli dříve publikovat, ale též publikace v reedicích. Trh s literaturou, týkající se našich dějin, byl také poměrně úspěšný a v ní se právě pečeti a erby staly velmi vítaným prostředek ilustrace. Do značné míry se zde opakovala situace podobná z konce 19. století a Sedláčkových *Hradů*. Pečeť však našla své místo rovněž v četných monografiích obcí, které po roce 1990 rovněž přibýlo. Také se rozvíjela díky komunální heraldice, jejíž boom spustila novela zákona o obcích z roku 1990, kdy každá plnoprávná obec si směla – na rozdíl od předchozího vývoje, který dovoľoval užívat znaky toliko městům – pořídit obecní znaky a prapory (od r. 2004 terminologicky přejmenované na vlajky). Zejména pro moravské obce se velmi často stala východiskem námětu obecní pečeti, jež náležela mezi právní symboly a prostředky obce.

Mnoho výstavních katalogů (srov. níže) při příležitosti nejrůznějších výstav rovněž přineslo značné množství pečeti. Zde však našli většího uplatnění historikové dějin umění. Pečeť si začali také více uvědomovat a věnovat se jí badatelé v rámci právní historie či paleografové a epigrafikové; zde však spíše na Slovensku a Polsku nežli u nás.

V současné době po roce 2000 i v českých zemích probíhá růst sfragistiky, jakého jsme dosud nebyli svědky. Zapojuje se i dosti amatérů. Úroveň jejich prací je ale velmi různá, spíše nižší a tyto obvykle nemají větší než dokumentární a pramennou hodnotu. Mnohdy se ani jejich autoři nepokoušejí o nějakou studii či komentář. Obdobná situace je i s diplomovými pracemi, také jejich úroveň je různá.

Výrazně však přibýlo sfragistických prací, bohužel opět ale nejrůznější úrovně, po vzniku dvou projektů, jež pronikly na dnes všudypřítomný internet.

Stále větší cena pečeti jako multidisciplinárního pramene se projevila i požadavkem na soupis a evidenci pečetního materiálu v českých zemích. Ta vyvrcholila na VII. sjezdu historiků, z něhož vznikl závazek pro AS MV ČR. Zcela zásadní roli v něm sehrál Vladimír Růžek, autor metodiky, kterou programově zpracoval

Josef Hora. Množství stovek tisíc kusů nemohlo najít jiného zpracování než za pomoci výpočetní techniky. Dnes máme k dispozici již třetí verzi soupisu. Program *Pečetě* byl vytvořen coby prostředek k vytvoření celostátní databáze sfragistického materiálu v ČR pro archivy, odborná historická pracoviště (katedry PVH a archivnictví a muzea). Jedná se o celostátní archivní projekt, iniciátorem a gestorem je odbor řízení archivnictví sekce AS MV ČR.

Vzhledem k tomu, že na rozdíl od podobného výše zmíněného projektu AS MV ČR z konce 70. let 20. století ve věci soupisu městských erbů, není zde v tomto projektu žádná zaštiťující komise, na niž není ani čas ani finanční prostředky, je tak vlastně za každý popis odpovědná ta osoba, která jej zpracovává. A zde často nastává problém zejména v menších archivech. Ve státním oblastním archivu se obvykle najde specialista na pečetě, u státního okresního archivu je ovšem často úkol někomu přidělen a v takovém případě často stejný typ pečeti popsany dvěma archiváři, vypadá jako popis dvou různých pečeti.

Z projektu *Soupis pečeti pro AS MV ČR* vyšlo několik velmi dobrých publikačních počinů – nejvíce lze asi ocenit knihu Tomáše Šimka a kolektivu: *Pečeti a pečetidla východočeských archivů a některých muzeí 1226–1620. Katalog*. Z dalších spíše drobnějších publikací lze jmenovat třeba *Nejvzácnější sfragistické památky Státního okresního archivu v Chrudimi* či *Sfragistické památky Státního okresního archivu Kutná Hora*.

Dalšími projekty jsou projekty, které zpřístupňují v digitální podobě listiny. Jmenovat můžeme *Monasterium.net* a *Porta fontium*. Přestože jsou primárně určeny především pro studium listin, jsou u nich viditelné, byť často v ne dostatečné kvalitě, také pečeti. To je pak velkým lákadlem pro studenty, jak získat diplomovou práci, aniž by museli jezdit po archivech.

O tom, že i mladí badatelé – nejen u nás, ale i ve střední Evropě – se dnes věnují sfragistice, nejlépe svědčí konferenční sborník *Pontes ad fontes. Církevní dějiny ve světle pomocných věd historických a příbuzných oborů* (srov i níže u univerzitního rozvoje sfragistiky).

Výše uvedený odstavec o mladých badatelích nás již dostává do univerzitního prostředí. V rámci modernizace výuky na FF UK v rámci tzv. projektu OPPA *Modernizace a rozšíření studijních programů v rámci oborů pomocné vědy historické a archivnictví* byla modernizována i výuka sfragistiky, včetně prezentace na internetu.

Na **FF MU** má sfragistika již dlouhodobou a letitou tradici; konečně dosud i všechna sfragistická skripta v ČR vyšla z per zdejších pedagogů. Pozornost je prvoplánově dána sfragistickému výzkumu k edici *Českého diplomatáře*. Kromě nezbytného popisu pečetí v rámci jednotlivých svazů *CDB* je pouze pečetím věnován svazek *VII.6*. Se sfragistickou materií *CDB* je svázán taktéž připravovaný podnik *Korpus českých pečetí do nástupu Jana Lucemburského* a několik diplomových prací. V poslední době se však i zde stále více hlásí i na tomto pracovišti o slovo novověká sfragistika, a tak i zde bylo obhájeno několik podnětných diplomových – a jedna doktorandská – prací z tematiky novověké komunální, církevní, cechovní i šlechtické sfragistiky. Posлуchači se ovšem zabývají i speciálnějšími tématy, jaké představují pečeti landfrýdů, konkrétních šlechtických rodů, úřadů, panství i farářů, což lze jen přivítat, protože tyto oblasti sfragistiky dosud byly v podstatě zcela neznámé a stály stranou zájmu. Posлуchači ústavu pořádali v rámci grantového projektu konferenci a vydali z ní sborník s názvem *Pontes ad fontes*, na jehož stránkách nalezneme množství sfragistických příspěvků od mladých badatelů zdejšího i středoevropského prostoru.

Na **FF Olomouc** se soustředí spíše na regionální témata, jaké bezesporu představují sfragistické práce z prostředí olomouckých kanovníckých, kapitulních i městských pečetí.

Potěšitelné jistě je, že i na **FF Univerzity Hradec Králové** se postupně začíná rozvíjet sfragistika. Můžeme jmenovat grantový projekt *PVHI3 Sfragistika. Malá studijní opora* (Hradec Králové 2012), jehož smyslem je posloužit jako opora pro studenty denního i dálkového studia oboru archivnictví; slouží k praktickému použití na výuce pod vedením učitele, přičemž doplňuje a rozvíjí, nikoli nahrazuje, základní skripta. Posлуhačům v přístupném jazyce stručně ukazuje postupy prací a dává dobré rady, jak s pečetní materií zacházet a čeho se vyvarovat. Doporučuje postupy a ukazuje, jaké znalosti musejí studenti mít, spolupřátání výstavy *Poklady z vosku* (prezentována největší soukromá sbírka více Libora Kratochvíla); obhájena dosud byla jedna diplomová bakalářská práce z novověké církevní sfragistiky týkající se tepelských opatů.

Na **FF Opavské univerzity** v rámci historie byla např. obhájená práce o pečetích opavských Přemyslovců ve 14. století.

Na mladších univerzitách se sfragistické diplomové práce objevují spíše sporadicky. Mnohdy je to dáno tím, že se na nich ani není akreditovaný obor po-

mocné vědy historické či archivnictví. Na **FF Jihočeské univerzity** byla obhájena práce o pečetích českobudějovického cechu pekařů. Na **FF Ostravské univerzity** vznikla diplomová práce zaobírající se znaky a pečetěmi Hukvaldského panství, ale sfragistice se zde věnují spíše vyučující (zejména T. Krejčík); z jejichž nejnovější produkce uvedme alespoň témata pojednávající o pečetích olomouckých arcibiskupů a biskupů. Na **Univerzitě Pardubice** pak vznikly práce o heraldické symbolice první republiky, do níž jsou pojaty rovněž pečeti a práce o Sbírcce příbramských ostrořelců, která se ovšem zaobírá také konzervací jejich fondu (včetně pečetí), uloženém v Státním okresním archivu Příbram.

Samozřejmě v poslední době vychází i téměř nepřeborné množství různých výstavních katalogů, na jejichž stránkách se můžeme setkat s pečetěmi a pečeti-dly, kterým je věnována nejčastěji sfragistická a umělecko-historická pozornost. Jmenujme alespoň *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550, Přemyslovci. Budování českého státu, Jindřich Zdík (1126–1150). Olomoucký biskup uprostřed Evropy, Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský ~ 1310, Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami* či *An vědy a umění miloval. Milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše.*

Vycházejí také nové práce, často ze soukromých sfragistických sbírek. Dosti často na toto pole ovšem proniká i laický živel, což ovšem zdaleka ne vždy je ku prospěchu disciplíny. Některé práce trpí totiž nesoustavností či nahodilostí.

Sfragistiku rozvíjí rovněž několik heraldicko-genealogických společností, které na stránkách svých časopisů čas od času dají rovněž prostor některým sfragistickým článkům a studiím. V neposlední řadě jde zejména o *Sborník archivních prací* a *Archivní časopis*, ale články se objevují i v některých regionálních časopisech vlastivědných. Specializovaná sfragistická společnost a specializovaný sfragistický časopis v českých zemích ovšem neexistuje.

Stále větším a větším problémem se ukazuje terminologie, kdy si mnoho badatelů osvojuje či zavádí terminologii vlastní, která mnohdy ani nemá opodstatnění. Zde však – bohužel na úkor věci – asi v nejbližší době nedosáhneme jednoty, a to ani při vydání české mutace mezinárodní sfragistického slovníku.

Pečeť může mít i dnes ve společnosti jistou symboliku, kouzlo a nádech tradice. Existuje tzv. Jičínská pečeť, jež je v nepravidelných intervalech udílena nejen regionálním odborníkům z oblasti humanitní i přírodních věd a umělců, ale i organizátory občanských aktivit a význačné osobnosti se vztahem k Jičínu

a tamnímu kraji. Uděluje ji Jičínská beseda. Z dalších podobných podniků jmenujme alespoň Cisterciáckou pečeť pro výstavu vín na Velehradě, Šalamounovu pečeť či izraelskou pečeť Swarowski, oceňující šperk. Primátor Baxa se rozhodl udělit dvě Pečeti města Plzně dvěma osobnostem, připomínající tragédii holocaustu a bojující proti neofašismu.

V současné době se hlavní trendy výzkumu a vývoje sfragistiky obracejí zejména k digitalizaci. Zatím se ovšem nedigitalizují pečeti jako takové, nýbrž primárně listiny, přičemž však alespoň pro základní orientaci poslouží i pečeti u takových listin. Již se nepořizují pouze digitální fotografie, mnohdy se pečeti přímo skenují. Je však nutné uvést, že skenování ani fotografování není samo-správné, pokud sfragistik neovládá alespoň základy fotografování. Dobré nasvícení – zde přirozené světlo, např. u okna – prospěje více než blesk fotoaparátu či umělé osvětlení, nehledě k faktu, že pro pečeť je méně zatěžující. V publikacích se prakticky bez výjimky prezentují přímé fotografické záběry, pokud však pečeť nakloníte, často z ní vystoupí pod patřičným úhlem dopadajícího přirozeného světla i ty největší detaily. Rozvíjejí se i další oblasti pečetnictví, zejména novověké. Vedle novověké církevní sfragistiky, kde to jsou zejména pečeti klášterů a jejich představených, jde o pečeti farního kléru, šlechty a komunální sfragistiky. V budoucnosti lze očekávat publikační výstupy z oblasti židovských pečeti, evangelických náboženských obcí, nešlechtické sfragistiky, ale i pečetnictví úřadů. Dále jistě budou vycházet i výstavní katalogy. Za velmi významné do budoucnosti považuji rovněž studium deperdit, tedy pečeti dnes zničených nebo ztracených. Sfragistikové se budou muset více soustředit i na další prameny. Velmi dobrým sfragistickým pramenem jsou např. obrazy (vyobrazená osoba má u sebe vosk a pečetidlo) a především bych vyzdvihl kroniky. Jejich potenciál je zatím dosud opomíjený, přitom mnohé podobu pečeti zaznamenávají; je ovšem nutné se mít na pozoru, zda kronikář pečeť dobře popsal. Přesto jako zmínky mají nezanedbatelnou vypovídací a informační hodnotu; vždyť mnohdy byla do kronik opsána celá privilegia.

Významné osobnosti české sfragistiky

August Sedláček

(*28. 8. 1843, Mladá Vožice – † 15. 1. 1926, Písek)

Maturoval na píseckém gymnáziu. Po úspěšném složení maturitní zkoušky studoval na FF UK. Po studiích se stal gymnaziálním profesorem historie, češtiny, latiny a němčiny a veškerý svůj volný čas věnoval sbírání materiálů o hradech, tvrzích a zámcích. Jako učitel působil v Litomyšli, Rychnově nad Kněžnou a v Táboře. Poté odešel do penze a znovu se vrátil do Písku, kde ale ještě pracoval jako archivář města. Nadále pokračoval v bádání a sepisování historických děl.

Všechna díla, která August Sedláček napsal, se dají rozdělit do určitých oborů – o dějinách Čech, Moravy a Slezska, o dějinách řeči a literatury, genealogická díla, práce k pomocným vědám historickým, které přinášejí četné pečeti, jako nař. jeho *Hrady* či *Atlasy*. Nejznámější Sedláčkovou prací ale zůstává monumentální dílo topografické.

Václav Vojtíšek

(*9. srpna 1883, Praha – †22. srpna 1974, Praha)

Po absolvování gymnázia v Žitné ulici v Praze začal na FF UK studovat historii a pomocné vědy historické od roku 1903. Byl výrazně ovlivněn přednáškami prof. Gustava Friedricha. Studia ukončil v roce 1907, promoval v roce 1911, tématem jeho disertace bylo studium pražských městských knih v polovině 16. století. Po studiích působil jako archivář hlavního města Prahy, který od roku 1921 vedl. Současně přednášel na FF UK, kde se stal docentem a od roku 1928 profesorem pomocných věd historických. Za druhé světové války byl nucen odejít z archivu a kvůli zavření vysokých škol nemohl dále přednášet. Po válce se vrátil do archivu i na univerzitu, pátral dokonce po za války zmizelých archiváliích a slavnostních univerzitních insigniích.

Vojtíškův přínos sfragistice je třeba spatřovat v jejím povznesení na vědeckou úroveň, někdy se označuje za zakladatele české sfragistiky. Přínos leží zejména ve sfragistice a heraldice komunální a státní. Bohužel však se až příliš nechal unést svou teorií o tom, že městské znaky vznikly až za husitství a hájil ji z principu, byť již i jemu muselo být zřejmé, že pravdu nemá.

V ostatních tématech lze uvést městské knihy, dějiny Prahy, diplomatiku, heraldiku, dějiny Archivu hlavního města Prahy.

František Beneš

(*4. října 1905, Kutná Hora – † 20. srpna 1971, Praha)

Absolvent kolínského gymnázia studoval dějepis a zeměpis na FF UK. Studia zakončil obhájením diplomové práce s názvem *Klášter sedlecký v prvních dvou stoletích svého vývoje* a složením státní zkoušky. V roce 1929 získal doktorát z filozofie, kandidátem věd se stal roku 1968. Současně navštěvoval i státní knihovnickou školu v Praze a v letech 1934–1938 absolvoval VII. kurs Státní školy archivní. Po krátkém působení ve zpravodajském oddělení ministerstva zahraničí a vyučování na měšťanské škole v Kácově nastoupil do archivních služeb, v nichž setrval až do penze. Výrazně se orientoval na pomocné vědy historické, především sfragistiku. Navzdory bude spojen s projektem *Atlas českých pečeti*, který začal vydávat, avšak vzhledem k okolnostem po krátké době vycházet přestal. Význam Františka Beneše pro českou sfragistiku spočívá ve velkém množství studií a zejména menších článků, jež zpracovávaly dílčí témata. Mnohé z jeho podnětů a nápadů obsahuje rovněž tu ve více či méně dokončené podobě jeho pozůstalost. Ve svých pracích se věnoval panovnícké sfragistice, církevní, šlechtické i měšťanské i problematice obecně sfragistické a archivně ochranné či chceme-li konzervační. V jeho pozůstalosti, uložené z větší části v Národním archivu, můžeme najít též věci nedotažené, nedokončené a množství zajímavých námětů. Mnohé články či studie však byly připraveny k otištění. Zcela tak zanikl jeho *Sfragistický slovník*, který dosud nemáme k dispozici, navzdory tomu, že některá z hesel jsou asi dosti naivní.

Příkladem je *Bibliografie české práce sfragistické 1842–1942*, které ale nevyšla. Mnohé Benešovy poznatky jsou již dnes překonány, vděčíme mu ale za zpřístupnění nemalé pramenné základny a položení základního kamene k mnoha sfragistickým tématům, jež pak mohla být v další době rozpracována či na své zpracování stále ještě čekají. Vedle sfragistiky se zajímal rovněž o heraldiku (byl též spoluzakladatelem *Heraldického časopisu*), genealogii a podílel se na řadě diplomatických edičních podniků. Z historických témat mu byly blízké dějiny sedleckého kláštera a poděbradská doba. Spolupracoval rovněž na Mezinárodní archivní bibliografii.

Jiří Čarek

(*23. října 1908, Praha – † 23. prosince 1985, Praha)

Maturoval na Jiráskově gymnáziu v Praze a na FF UK studoval historii a pomocné vědy historické. Již za studií se stal asistentem prof. Gustava Friedricha a někdy i vedl semináře svého ročníku místo Friedricha. V roce 1928 se přihlásil ke studiu na Státní škole archivní, které v roce 1931 úspěšně ukončil. Ve stejném roce taktéž absolvoval FF UK. V roce 1932 byl jmenován doktorem filozofie.

V roce 1934 byl přijat do archivu hlavního města Prahy, kde se stal v pořadí sedmým archivářem. Zasloužil se o záchranu mnohých fondů, když je v roce 1943 vyvezl mimo Prahu na zámky Mníšek a Hrubý Rohozec. Když pak za pražského povstání v květnu 1945 vznikl požár Staroměstské radnice, předmětné fondy byly zachráněny. Působil v řadě komisí i redakčních rad. V čele Archivu hlavního města Prahy stál 15 let.

V roce 1967 získal čestný odznak Vzorný pracovník státních orgánů za práci archivní, vědeckou a veřejnou a o dva roky později vyznamenání za Zásluhy o výstavbu. Ze sfragistiky věnoval pozornost cechovním pečetím, městským pečetím a především proslul studií *O pečetech českých knížat a králů z rodu Přemyslova*, důležité jsou také *Poznámky k soupisu typářů* a *Městské znaky v českých zemích*, které zaštitil. Věnoval se i dějinám umění a zajímal se o pražské památky, heraldiku, městský archiv, staroměstské domy a radnici.

Rostislav Nový

(*6. července 1932, Praha – † 4. prosince 1996, Praha)

Po studiu čtyřletého reálného gymnázia v Praze-Vršovicích absolvoval v letech 1951–1956 na FF UK obor archivnictví a pomocné vědy historické. Již za studia pracoval jako pomocná vědecká síla v archivu UK. Diplomovou práci věnoval pražským biskupům předhusitského období. Práce dosahovala takové úrovně, že byla později podána jako doktorská disertace a pod názvem *Listiny pražských biskupů XI.–XIV. století*. Diplomaticko-správní rozbor i publikována v AUC v roce 1961. Po absolvování studií nastoupil do Státního ústředního archivu v Praze. Od roku 1958 působil na katedře československých dějin a archivního studia, kde se věnoval diplomacie, sfragistice, heraldice a numizmatice i hospodářský středověký dějinám (zejména urbáře) a dějinám českého přemyslovského

státu. Byl činný i jako předseda akademického senátu po roce 1989, předseda rozvrhové komise a v redakčních radách a Vědecké archivní radě.

Sfragistiku i přednášel, publikoval z ní zejména monografie o pečetích pražských a olomouckých biskupů přemyslovského a lucemburského období, pečetí Koruny české, počátcích znaků českým měst, kde bohatě využil pečetí jako jejich pramen.